

A reintegrációs tisztek rendészeti képzésének fejlődési íve

FORGÁCS Judit¹

A szolgálati beosztásokhoz kapcsolódó képzésnek a szakmai szocializáció több területén kiemelt szerepe van. Az egyén számára ideálisnak mondható képzés alapozza meg leginkább a törvényes szolgálatellátáshoz szükséges szakmai magabiztosságot, kezdeményezőkézséget, kreativitást, felelősségtudatot, az önálló mérlegelési körben való döntést, és támogatja a szervezeti lojalitás kialakulását és elmélyülését. A reintegrációs tisztek esetében fokozott jelentőséggel bírnak a képzés minőségi mutatói. Dolgozatomban, a jelenlegi rendszer ismertetését megelőzően vizsgálom meg a képzési rendszer elmúlt évtizedeit.

Kulcsszavak: reintegrációs tisztek, képzési rendszer, Büntetés-végrehajtási Szervezet, börtön

1. Bevezetés

Előjáróban elmondható, hogy a tisztek állománycsoportjába tartozó nevelők, későbbiekben reintegrációs tisztek² képzése – az alapok elsajátításának időszakában – közösen történt és történik napjainkban is a tiszthelyettesi állománycsoporttal. Csak az alapképzést követő szakirányú specializáció időszakában válik külön, a tanulmányok és a tananyag struktúrája tekintetében. A tisztképzés történetét vizsgálva a nevelők speciális szaktisztképzésének igénye folyamatosan napirenden volt, ennek ellenére a büntetés-végrehajtási felsőoktatás rendszerében az általános tisztképzés keretében történt.

2. A büntetés-végrehajtási tisztek képzése az 1980-as évekig

A tisztképzés hőskorában, a speciális (nem rendészeti) diplomát igénylő szakterületek kivételével (orvos, jogász, pedagógus) kizárólag zárt rendszerben, a büntetés-végrehaj-

¹ FORGÁCS Judit bv. alezredes, tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék, PhD-hallgató, ME Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Judit FORGÁCS correctional Lieut. Colonel, assistant lecturer, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Corrections, PhD student, UM Deák Ferenc Doctoral School of Law
<https://orcid.org/0000-0003-4490-5875>; foragacs.judit@uni-nke.hu

² A 2015. január 1-jén hatályba lépett Bv. törvény a szakma terminológiáját is megújította, és a nevelő kifejezés helyébe az új szemléletmódot tükröző reintegrációs tiszt megnevezés lépett.

tási előmenetel függvénye volt a tisztté válás. A nevelők belső képzése az 1959. június 30-án kiadott 8/1959. BM. sz. utasítás alapján indulhatott meg, amely minden 100 fő fogvatartottra 1 fő nevelői státusz felállítását rendelte el. A szakmai képzés korabeli fellegvárának számító, 1951-ben alapított Büntetés-végrehajtási Központi Kiképző Iskola³ csak néhány hónapig adott otthont a nevelők tanfolyami képzésének, amelynek végleges helyszínéül 1959 szeptemberétől a főváros XII. kerületében (volt Rendőrtiszti Főiskola helyén) létrehozott BM Rendőrtiszti Akadémiát jelölték ki. A kétéves nappali és hároméves levelező tagozaton megszerezhető végzettség a tiszti rendfokozat elnyerésén kívül az érettségivel volt egyenértékű, lehetőséget kínált arra is, hogy a végzettek felvételi nélkül megkezdhesék tanulmányaikat a jogtudományi egyetemen.⁴ Az oktatást az akadémia tanárain kívül a büntetés-végrehajtási szakcsoport két tanára látta el. A büntetés-végrehajtási szakos hallgatók tantervében *politikai-világnézeti ismeretek, jogi* (büntetőjog, büntető eljárásjog) *ismeretek, közismereti* (történelem, földrajz, magyar irodalom és nyelvtan) *tárgyak*, valamint *szakmai* (szolgálati és őrszolgálati, valamint büntetés-végrehajtási szabályzat, rabnevelés, anyagi és pénzügyi ismeretek) *tárgyak* szerepeltek, továbbá bőséges óraszámban *karhatalmi, harcászati ismeretek*.⁵

A fellendülő képzés ellenére 1965-ben az MSZMP Politikai Bizottsága a büntetés-végrehajtás tevékenységéről végzett vizsgálata alapján – többek között – megállapította a tiszti állomány szakmai felkészültségének hiányosságait és hathatós lépéseket sürgetett a valóban megfelelő képzés feltételeinek megteremtésére. „A jelentés következményeként emelték a tisztekkel szembeni felvételi követelményeket, előirányozták a tiszti állomány felsőfokú végzettséghez kötését. A képesítési követelményt előíró 1971. évi 10. sz. törvényerejű rendelet megjelenésének időpontjában a bv. tiszti állományának mindössze 16%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel.”⁶ Annak dacára, hogy kisebb létszámban a szervezet befogadott nem rendészeti diplomával rendelkező munkavállalókat, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya jelentős korrekcióra szorult. Még ebben az évben döntés született arról, hogy a büntetés-végrehajtási tiszt képzés betagolódjon a felsőoktatás rendszerébe az 1971-ben alapított Rendőrtiszti Főiskola (RTF) önálló szakaként. A büntetés-végrehajtási felsőfokú graduális képzés 1972-ben két felsőoktatási intézményben indulhatott meg. Az RTF elsősorban a biztonsági és igazgatási szakirányról érkezők képzését vállalta fel, a nevelési szakterület felé orientálódó tiszthelyettesi állomány a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola speciális büntetés-végrehajtási szakirányát választhatta. Említést érdemelnek az 1970-es évek végén indított szaktisztképzések közül a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, valamint a katonai felsőoktatási intézményekben szervezett képzések, ezek

³ X. kerület Maglódi út 125. szám alatti volt egyházi ingatlan, amely parancsnoka neve után „Bakondi Akadémia” néven vált ismertté.

⁴ Lőrincz József: *A büntetés-végrehajtási szakismeretek felsőfokú oktatásának első húsz éve a Rendőrtiszti Főiskolán (1972–1992)*. Kézirat. 2001. 3.

⁵ Uo. 5.

⁶ Uo. 2.

azonban sem volumenüket, sem büntetés-végrehajtási specializáltságukat tekintve nem hasonlíthatók az előző két képzési formához.

A korszak kritikájaként elmondható, hogy a gyors beiskolázás, a „diplomagyarak” gőzerejű működése javított ugyan a tiszti állomány iskolázottsági mutatóin, de ellentmondásosan járult hozzá a valóban hatékony munkavégzéshez. A szaktisztek elhelyezkedését ugyanis az intézetek fogadókészsége és érdeke határozta meg, így alakulhatott ki az a sajátos helyzet, hogy a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola elvégzését követően akár biztonsági szakterületen vagy a Rendőrtiszti Főiskola végzett hallgatójaként nevelési szakterületen teljesítettek szolgálatot. *Valójában nem a diploma szakmai tartalma, hanem annak megszerzése állt e hallgatólagos zűrzavar mögött, ami a tudományos alapú szakmai tartalmak leértékelődéséhez és a gyakorlati tudás mindenhatóságához vezetett.* A változás igényét előmozdította az 1979-es kodifikáció⁷ is, amely határozott és korszerűnek mondható jogi környezetet teremtett a büntetés-végrehajtás számára.

3. A tisztképzés kettős nyomvonala

Az 1980-as évek szakmapolitikai döntéseinek következménye a mai napig meglévő gyakorlat, hogy a diplomával érkezők és a zárt rendszerű büntetés-végrehajtási képzést elvégzők egyaránt tiszti beosztást tölthetnek be. A tisztképzés kettősségének gyakorlata a magas fluktuációból eredő, hiánypótlást sürgető személyzeti politika eredményeként alakulhatott ki, akadályozva a képzési rendszerünk letisztulását és kikristályosodását. „1972-től 1984-ig a fent említett három főiskolán 370 fő kapott felsőfokú diplomát, ez ugyan rendkívüli erőfeszítések árán történt, de 12 év alatt lényegében elértük, hogy a tisztek csaknem 80%-ának felsőfokú végzettsége legyen.”⁸ A képzés történetének ezen időszakában mulasztottuk el azt a lehetőséget, amely a továbbiakban a nevelők szaktisztképzéséhez is utat nyithatott volna. Megfogalmazódhatott volna az a kérdés, hogy a belső graduális képzést létszámban és minőségben fejlesszük tovább, vagy átterjünk a posztgraduális képzés rendszerére. Döntéshozókban a természetesnek számító rendészeti mintát követve, talán soha nem merült fel ezen alternatíva lehetősége, így tisztképzésünk napjainkban is kettős nyomvonalon halad.

3.1. A nem rendészeti diplomával rendelkezők szakmai képzése

Diplomával az állományba érkező kollégák képzésére is jelentős hatást gyakorolt az országos parancsnok 0130/1979. sz. utasítása, amely a szakmai képzés nélkül nagy számban szolgálatot teljesítők miatti tarthatatlan helyzetre reagált. Az utasítás átfogóan szabályozta a hivatásos állományba kinevezettek képzési rendszerét.

⁷ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról.

⁸ Lőrincz (2001) i. m. 5.

„1980. januártól előírta a kinevezést követő 14 napos kiképzést, amely a legalapvetőbb szolgálati ismeretek elsajátítását volt hivatott biztosítani. Az utasítás az őrszolgálati állomány részére 10 hetes bentlakásos, a többi szolgálati ághoz tartozók részére 12 hónapos levelező rendszerű alapfokú képzést vezetett be.”⁹

Az 1980-as évek büntetés-végrehajtási személyzetének anyagi-pénzügyi ellátottsága elmaradt a társszervezetekétől, ezen túl a börtönök túlsúfoltsága miatt a munkahelyi feltételek romlása a kvalifikált munkaerő, köztük számos pedagógus, pszichológus és gazdasági szakember elvándorlását indította meg.¹⁰ A következő közel tíz év a szakmai képzés színterén nem hozott változást. 1984-től szükségtelemmé vált a belső erőből történő intenzív képzés, így a szegedi tanárképzőn és a pénzügyi főiskolán megszűnt az oktatást, ettől kezdve az évi körülbelül 100-120 tiszt utánpótlásának 70%-át diplomások átképzésével oldotta meg a büntetés-végrehajtási szervezet. Ezzel párhuzamosan kezdődött meg a diplomás új felszerelők 2 éves tanfolyami rendszerű próbaszolgálatos és büntetés-végrehajtási szakvizsgára való felkészítése.¹¹

A rendszerváltásig a tisztek szaktanfolyami képzésében jelentős változás nem történt, mivel alapvetően kielégítette a korszakra jellemző szakmai igényeket. Az 1990-es évek első felében erősödtek fel azok a törekvések, amelyek a képzés reformjára irányultak. Az 1976-ban létrejött büntetés-végrehajtási alapfokú iskola (Vác), későbbi nevén Váci Tiszthelyettesképző Iskola, már nem tudott megfelelően alkalmazkodni a változó szakmai igényekhez, mivel az elhelyezési létszám növelésére és az elhelyezési feltételek javítására nem volt lehetőség. A változtatásra való törekvések eredményeként 1996-ban az igazságügy-miniszter 1/1996. (IK.9.) IM határozatával megalapította a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományának alap- és középfokú szakmai oktatására, felsőfokú szaktanfolyami képzésre a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központját (BvOK). Az intézmény – az akkori igényeknek megfelelő – méltó környezetet, jó személyi és tárgyi feltételrendszert biztosított az oktatómunkához, az európai elvárásoknak mindenben megfelelő törvényes és humánus büntetés-végrehajtást megvalósító személyzet felkészítéséhez. A BvOK 1996-ban meghatározott befogadó képessége 250 fő volt, amely – tekintettel a jelentkező képzési igényekre – már akkor messze alatta maradt a szükséges mértéknek.

A BvOK-ban folytatott, több szakaszra tagolódó képzés első lépcsője az 1980-ban bevezetett, majd 1998-ban minden állománycsoportra kiterjesztett „bevezető képzés”¹² volt, amelynek célja a büntetés-végrehajtás állományába kinevezett tisztek (RTF Bv. szakán végzettek kivételével), tiszthelyettesek, valamint a felsőfokú állami iskolai

⁹ Lipták László: A személyi állomány szakmai képzése és a képzési rendszer korszerűsítésének irányai. *Börtönügyi Szemle*, 23. (2004), 3. 47–64. 50.

¹⁰ Lőrincz József: Visszatekintés a személyi állomány felkészítésének múltjára. *Börtönügyi Szemle*, 30. (2011), 1. 53–57. 56.

¹¹ Uo. 55.

¹² Az 1980-ban bevezetett 14 napos kiképzés időtartama már korábban 15 napra nőtt, elnevezése azonban 1998-ban változott bevezető képzésre. Az új elnevezés egyrészt megegyezik az Európai Tanácsnak a börtönsemélyzet képzésére vonatkozó ajánlásaiban szereplő elnevezéssel (Európai Tanács instrumentuma, Miniszterek Bizottsága 1966. évi 26. sz. határozata és 1997. évi 12. sz. ajánlása), másrészt pontosan és egyértelműen fejezi ki rendeltetését, a képzési rendszerben betöltött funkcióját.

végzettséghez kötött álláshelyekre kinevezett közalkalmazottak elsődleges felkészítése, a szolgálatba állításhoz elengedhetetlenül szükséges minimális szakmai ismeretek elsajátítása. A képzés időtartama 15 munkanap, 96 óra (ebből 86 óra elméleti és gyakorlati képzés, 10 óra írásbeli és szóbeli vizsga). Ekkor *15 nap képzés és az azt követő sikeres vizsga volt csupán a szolgálatba állítás előfeltétele!*

A 15 napos bevezető képzéssel kapcsolatos kritikák 2001-ig vártak magukra, pedig mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy a képzés felépítése, időtartama nem elegendő ahhoz, hogy a dolgozó felelősséggel, megfelelő szakmai színvonalon képes legyen az önálló szolgálatellátásra. Lipták 2004-ben így foglalta össze a bevezető képzés problematikáját: „Az önálló foglalkoztatás komoly szakmai és biztonsági kockázatokat hordoz és a további képesítés mielőbbi megszerzésére sem ösztönöz. Hiányosságként értékelhető az is, hogy a rövid képzési idő alatt a fegyveranyag-ismeret és lökiképzés kivételével nincs szakmai gyakorlati képzés, ezért az alapvető szakmai jártasságokat is a szolgálatellátás közben kell elsajátítani.”¹³ A képzési forma hatékonyságát jelentősen csökkentette az is, hogy a nagymértékű fluktuáció miatt gyakran 80-90 fő vett részt egyszerre a tantermi oktatáson. A meglévő helyzetet tovább árnyalta az 1980-as évektől kialakult gyakorlat, amely szerint a képzési intézmény befogadóképességét meghaladó időszakokban képzési decentrumok (kihelyezett képzések) működtek. A változó mértékű létszámhiány, a „feltöltetlenség” és az állománycserélődés magas aránya jelentősen befolyásolta az induló képzések helyszínét (kihelyezett képzések) és gyakoriságát. A tiszthelyettesi állománnyal való kényszerű együtt mozgás jelentősen rontotta a tiszti állomány felkészülésének hatékonyságát is a bevezető képzés tekintetében.

Az egységes képzés bevezetését követően a felsőfokú végzettséggel állományba vett munkatársaknak az 1 éves próbaidőn belül kellett elvégezniük a felsőfokú szaktanfolyamot, ezt követően kötelezettséget vállaltak a büntetés-végrehajtási szakvizsga letételére. A bevezető képzés 3. hetében kezdődött el a szakvizsgára történő felkészítés, az RTF Bv. Tanszéke tanárainak közreműködésével. A felkészülés alapvetően az önképzésre épült. A képzésben részt vevő saját felkészültségének függvényében maga döntötte el, hogy a rendelkezésére álló 11 hónapon belül, az előre közzétett vizsganapok közül mikor tesz szakvizsgát a BvOK-ban, a Bv. Tanszék szaktanárai előtt.

4. A képzési rendszer lépcsőzetes reformja

A képzési rendszer korszerűsítésének igénye 2001-ben vetődött fel komolyabban. A négyhetesre növelt bevezető képzés 2006-os indulását követően két éven belül már látszott, hogy az alapképzés egy héttel megnövelt ideje is kevés. Több éven keresztül zajló egyeztetések, viták, értekezletek eredményeként¹⁴ 2008 elején kezdődött

¹³ Lipták (2004) i. m. 53.

¹⁴ Az előterjesztéseket a BvOP Oktatási Bizottsága, a Parancsnoki Kollégium, végül pedig a büntetés-végrehajtási vezetők, parancsnokok országos értekezlete is több körben megvitatta, kiegészítette, illetve módosította.

az a tényleges folyamat, amelynek következtében a büntetés-végrehajtási rendszer jelentősen megnövelte az új felvételsek kiképzésére szánt időt. Az elhúzódozó döntés hátterében a képzéssel kapcsolatos rossz beidegződések (legyen rövid, hogy minél gyorsabban megtörténjen a szolgálatba állítás) és a képzés belső leértékelődése, jelentős vulgarizálódása (a szakma írott szabályai elolvashatók, de a valós életet jellemző iratlan szabályai csak a gyakorlatban sajátíthatók el) fedezhető fel. Az új rendszerben működő 14 hetes képzés 2008 szeptemberében – 28 év elteltével – váltotta fel a szakma elméleti oktatásának devalválódásáért felelős három majd négyhetes bevezető képzést. Zakhar így indokolta az új képzési rendszer szükségességét: „A katonai alapismeretek oktatását is magában foglaló alapképzés eredményeként a korábnál jobban kiképzett, a szolgálati feladatokat színvonalasabban ellátó büntetés-végrehajtási dolgozók kerüljenek ki az iskolából. – Több új tantárgy (informatikai ismeretek, gazdálkodási ismeretek, szolgálati viselkedés lélektana, alaki ismeretek, rendvédelmi közelharc stb.) oktatására nyíljon lehetőség.”¹⁵ A képzési rendszer első lépcsős modernizációjából a diplomával érkező leendő nevelők sem maradhattak ki. A számukra előírt 14 hetet követően, próbaidőn belüli szakvizsga-kötelezettségük továbbra is megmaradt.

Az első lépcsős modernizációt követő képzési rendszer fő tantárgyainak megoszlását tekintve a BvOK fő feladatához illeszkedve (tiszthelyettesi és zászlósi állománycsoport képzése) nem véletlen, hogy a képzés hangsúlyát a *biztonsági ismeretek* és a *gyakorlati oktatás* jelentették.¹⁶ Ebből következik, hogy a polgári diplomával rendelkező leendő nevelők speciális büntetés-végrehajtási képzése számukra teljesen új területekre, a biztonsági ismeretekre és a gyakorlati képzésre koncentrált leginkább. A képzés második szintjét, a büntetés-végrehajtási szakvizsga tananyagrendszerét vizsgálva megállapítható, hogy a biztonsági ismeretek dominanciája kiegészült a jog, a pszichológia és a pedagógia speciális témaköreivel. A szakmai képzésben részt vevő munkatársak már ebben a korai időszakban a biztonsági és jogi tevékenység hegemoniájával találkozhattak, mindeközben megtapasztalták azt a fajta kettősséget, hogy létezik a büntetés-végrehajtásnak egy domináns (biztonsági) és egy szubmisszív (nevelési oldala).

A képzési rendszer korszerűsítésén dolgozó szakembereket újabb kihívás elé állította a 2010-ben megfogalmazott¹⁷ komplex belügyi–rendészeti oktatás többszintű modernizálását megcélzó program, amely a büntetés-végrehajtás szakképzési, továbbképzési és felsőoktatási rendszerének teljes átalakulását eredményezte. Mindhárom képzési formára jellemző volt, hogy a korábbiaktól eltérő struktúra és vezérlőelvek mentén határozta meg azok működését. Az egy irányba mutató, rendszerközpontú szemlélet bizonyítéka volt az a fajta elvárás, hogy a jövő belügyi oktatása egységes szerkezetben, moduláris rendszerben működjön, és biztosítsa az átjárhatóságot a különböző rendvédelmi szervek között. Nagy hangsúllyal és kiemelt szerepkörrel bírt a képzés egészét

¹⁵ Zakhar Tibor: Gondolatok a megújuló alapképzésről. *Börtönügyi Szemle*, 30. (2011), 1. 58–62. 60.

¹⁶ Forgács Judit: Miért beteg a magyar büntetés-végrehajtási nevelés? *Börtönügyi Szemle*, 32. (2013), 2. 1–16. 8.

¹⁷ Az 5738/2010. számú kormány-előterjesztésben, illetve a 1282/2010. (XII. 15.) Korm. határozatban meghatározták a rendvédelmi szervek egységes képzési rendszerének új koncepcióját.

tekintve a gyakorlatorientáltságra való törekvés. Napjainkban kiteljesedő *szakmai oktatás modernizációja* első lépcsőben a szakképzésünk rendszerét érintette.

A büntetés-végrehajtási szervezet a jogszabályban előírtaknak megfelelően kidolgozta új szakképzési rendszerét, amelynek elfogadását követően újonnan létrehozott büntetés-végrehajtási szakmák létesülhettek.¹⁸ A Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási, Továbbképzési és Rehabilitációs Központjában (Oktatási Központ)¹⁹ 2016-ban megindult büntetés-végrehajtási szakképzés az alapvető törekvéseken túl az informatikai oktatás és az idegen nyelv oktatása mellett a fizikai erőnlét fejlesztését tűzte ki célul. A több modulon keresztül tartó tanulási és munkahelyi szocializációs folyamat rendszere – amely 870 tanóra²⁰ teljesítését igényli – az őri minősítéstől a *felügyelői* szintre vezeti át a frissen felszerelőt.

A nem rendészeti diplomával rendelkezők szakképzése „Rendészeti szervező, büntetés-végrehajtási szervező szakirány”²¹ szakképzés elnevezéssel jelenik meg az Országos Képzési Jegyzékben. A képzés két modulból áll,²² amelynek első eleme a „Rendvédelmi alapfeladatok” modul (ez azonos a büntetés-végrehajtási felügyelő szakképzés első moduljával). A 3 hónapot felölelő időszak 350 órás képzése 2 hét intézeti gyakorlatot is magában foglal, amely az állománycsoportok közös képzése során valósul meg. Az alapmodul sikeres teljesítését követi a második már szakmaspecifikus modul a büntetés-végrehajtási szervező szakfeladatainak elsajátítása, amely a korábban említett büntetés-végrehajtási szakvizsgát váltotta fel.²³ A rendészeti szakképzettség megszerzésére kötelezett személy a 2018/19-es tanévtől a képesítési követelményt az NKE RTK *rendvédelmi szervező szakirányú továbbképzési szak*²⁴ elvégzésével is teljesítheti.²⁵ A három féléven át tartó hasonlóképpen 360 óra az általános rendészeti ismereteken kívül 116 óra széles körű büntetés-végrehajtási szakmai ismeretet tartalmaz. A képzés szakdolgozattal és komplex vizsgával zárul. A fentiekből is kirajzolódik, hogy képzési rendszerünk fejlődése – a külső diplomával érkezők esetében is – nagy utat bejárva már igen távol került a korábban meglévő gyakorlattól.

¹⁸ Megjelentetése megtörtént az Országos Képzési Jegyzékben 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet.

¹⁹ Jelenleg működő Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási, Továbbképzési és Rehabilitációs Központja 2015. július 1-jén, két intézmény egyesítésével jött létre.

²⁰ Míg a régi rendszerben 448 óra elégséges volt, addig az új rendszer már 870 órás elméleti és gyakorlati képzéshez köti a felügyelői beosztásba történő behelyezést.

²¹ OKJ 62 861 01 azonosító számú, rendészeti szervező szakmairány megjelöléssel (Büntetés-végrehajtási szervező) szakképzés. (Engedélyszám: E-000524/2014/A008; 2016. szeptember 7.)

²² A képzés ideje 5,5 hónap.

²³ 2020. január 1-jétől helyi alapfokú szakmai képzésben vesznek részt a tiszti beosztásba került felsőfokú végzettséggel rendelkezők.

²⁴ NKE RTK Rendvédelmi szervező szakirányú továbbképzési szak Képzési és Kimeneti Követelmények (KKK).

²⁵ Bevezette a 17/2019. (XI. 29.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szakmai oktatás és vizsgáztatás rendszeréről.

5. A felsőfokú tisztképzés rendszere

A képzési rendszer letisztulásának legfőbb akadályá a rá jellemző kettősség, a felsőfokú képzés modernizációját csak lassítani volt képes. Az 1980-as évekre jelentősen megnövekedett azok aránya, akik külső diplomával érkeztek rendszerünkbe. Korabeli felvételi adatok szerint 1983–85-től az utánpótlás egyharmadát belső, kétharmadát külső forrásból pótolta a testület.²⁶ A változó személyzeti igényeket a Bv. Tanszék átlagosan 23 fő hallgató évenkénti kibocsátásával²⁷ nem volt képes pótolni, ezért évről évre csökkent azok aránya, akik az RTF hallgatói állományából kikerülve tisztként kezdtek meg szolgálatukat.

Az RTF büntetés-végrehajtási szak nappali tagozatának tantárgyi struktúrája és óraelosztása számos módosítást követően a 1970-es évek végére stabilizálódott, és változatlanságát a rendszerváltásig megőrizte, amely szorosan követte a jogszabályi környezet által diktált szakmai igényeket is.²⁸ A nappali tagozat képzésének három éve során a képzésre fordítható összes óraszám 3500 óra volt. Ebből az akkor hatályos tanterv szerint 1500 órát foglalt le a klasszikus büntetés-végrehajtási tantárgyak csoportja (bv. jog, bv. igazgatás, bv. pedagógia és pszichológia, bv. biztonság, bv. gazdálkodás és pénzügyi ismeretek). Már akkor kiemelkedett a jogi ismereteket közlő tantárgyak csoportja, amely összesen 1004 órát ölelt fel. A képzési rendszerben nem elhanyagolható arányban voltak jelen a világnézeti tárgyak és alapozó humán tárgyak (pszichológia, statisztika, vezetési ismeretek). A gyakorlati képzés kiemelt jelentőségét bizonyította a szakmai gyakorlat, a testnevelés, az idegen nyelvi képzés, a gépjárművezetői jogosítvány megszerzése, illetve a katonai-karhatalmi felkészítésre fordítandó óraszám.²⁹ A csekély kibocsátott hallgatói létszám ellenére a szakmai képzés megindulásának 15. évfordulójára (1985) kiadott vizsgálat megállapításai között szerepelt néhány, a hallgatók bevalására vonatkozóan. A vizsgált időszakban végzetek 85%-a a testületnél maradt, és 23%-a vezetői beosztásban teljesített szolgálatot. Tehát számokkal is bizonyítható, hogy a *Tanszék működésével egy olyan többletet generál, amely megmutatkozik a volt hallgatók pályán maradási hajlandóságban és karrieresélyeiben*. A vizsgálat meglepő adatokkal szolgált a szakterületi elhelyezkedésre vonatkozóan, rácafoltt arra a hivatalosan ki nem mondott állításra, miszerint a képzés a biztonsági és igazgatási szakterületet támogatja leginkább: a kibocsátottak többségét, 34%-át a bv. biztonsági szolgálatához, 20%-át a nevelési, 12%-át az igazgatási, 28%-át anyagi-pénzügyi, míg 6%-át egyéb szakterületen osztották be.³⁰

„A rendszerváltást követően a főiskola más szakaival együtt a bv. szakos képzés tantárgyi struktúrája is jelentősen átformálódott, a fejlesztés »szlogenje« a professzionális

²⁶ Lőrincz (2001) i. m. 3.

²⁷ 1972-től 1987-ig 347 fő végzett nappali és levelező rendszerben.

²⁸ Pallo József: Omnia mutantur. A magyar büntönügy rövid kodifikációs historikuma. *Börtönügyi Szemle*, 33. (2014), 1. 23–31. 24.

²⁹ Lőrincz (2001) i. m. 3.

³⁰ Uo. 8.

tisztképzés lett.”³¹ (Jelentős volt a világnézeti tárgyak óraszámának csökkenése, ezzel párhuzamosan tovább emelkedett a jogi alapozó tárgyak óraszama és a professzionális képzés jegyében a szakmai tantárgyakra fordítható órák száma. A tisztképzés elindulásának 20. évfordulóján (1992), a Tanszék által összesített adatok alapján, 399 végzett tisztből minden ötödik, míg a külső diplomával rendelkezők közül minden második hagyta el a pályát. „A főiskolán folyó bv. szakos képzés első húsz esztendejének mérlege egyértelműen pozitív volt, amely nem csupán mennyiségi, de minőségi szempontból is elősegítette a tisztai állomány generációváltását.”³²

Ezt követő időszakban a felsőfokú képzési rendszer tantárgyi struktúráját két-évenkénti finom korrekció jellemezte, de nagyobb átható változtatáson nem ment keresztül. A belső utas tisztképzésünk két pillére a BvOK és az RTF Bv. Tanszéke maradt tartósan. A büntetés-végrehajtási keretek között működő szaktisztképzés rendszere továbbra sem valósult meg. A specializált nevelőképzés igényére reagálva 2005-ben indulhatott meg elsőként hazánkban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a Büntetés-végrehajtási nevelő alapképzési szak külső jelentkezők számára. A szak tudományos műhelye a Szociológia Pszichológia és Pedagógia tanszék volt, azon belül is a pszichológia szakcsoport. Céljaik között szerepelt, hogy hallgatóikat megismertessék a fogvatartottak szociálpszichológiai jellemzőivel, és megfelelő bázist adjanak a szükséges nevelési módszerek kiválasztására; a zárt intézményekben alkalmazható csoportos és egyéni fejlesztési módszerek bevezetésére és alkalmazására. Bár a meghirdetett szakon történő képzés nem volt folyamatos, de kisebb megszakításokkal a Nemzeti Közszolgálati Egyetem létrejöttéig (2012) működött.

Ezzel párhuzamosan a Bv. Tanszékre felvételt nyert, általános tisztképzésben részt vevő hallgatók a bevezető és alapképzést követően, próbaidejüket letöltve minimálisan egyéves (később kétéves) tiszthelyettesi munkaviszonnyal rendelkeztek, így a büntetés-végrehajtási biztonságban, gyakorlatban alapvető jártasságot szereztek. A tananyagrendszer vizsgálatára 2011-ben került sor, mikor megállapítást nyert, hogy a Tanszékre felvett hallgatók alapvetően a bv. biztonságban és a gyakorlatban jártasak. A képzés három éve során *széles körű jogi ismeretek* (31%) elsajátítására volt lehetőség, amelyet tovább erősítettek a *biztonsági tantárgyak* (17%) és a főiskolán szerzett *gyakorlati tapasztalatok* (16%). A neveléstudományi, pszichológiai és más humán tantárgyak 6-8%-os arányban voltak jelen a képzésben.³³ Képzési rendszerünk szaktanfolyami és felsőfokú rendszerére egyaránt igaz állítás, hogy a *jogi- és biztonsági tárgyak hegemoniája* kendőzetlenül a szakma és az intézetek elvárásait tükrözik, az üzenet egyértelmű: a képzésben végzett tisztek és tiszthelyettesek leginkább a jogi, biztonsági és gyakorlati ismereteikkel tudnak érvényesülni. Ennek következménye, hogy „a humán értékeket közvetítő tantárgyak és az ahhoz kapcsolódó speciális tudás háttérbe szorulnak a valós büntetés-végrehajtási kompetenciakörben”.³⁴

³¹ Lőrincz (2001) i. m. 8.

³² Uo.

³³ Forgács Judit: Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*, 31. (2012), 1. 63–72. 67.

³⁴ Uo. 9.

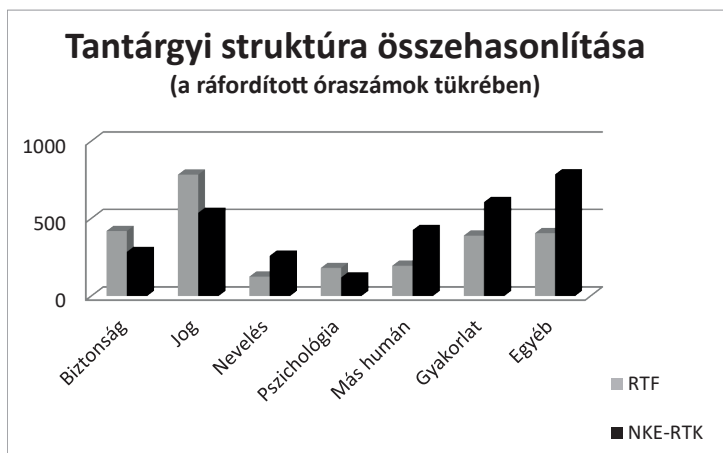
5.1. A felsőfokú tisztképzés modernizációja

Az RTF 40 éves működését követően 2012. január 1-jén betago­lódott a Nemzeti Köz­szol­gá­lati Egyetem­be, annak Rendészettudományi Karaként műkö­dve tovább. A bolognai folyamat részeként a több évtizedes múl­tra visszatekintő duális képzést a 2013–2014-es tanévtől, fel­menő rendszerben egy új, több ciklusú képzés váltotta fel. A régi duális rendszerben a képzés elemei nem épültek egymásra, a kiegészítő képzés kivételével az egyetemi szintű tanulmányoknak nem volt előfeltétele a főiskolai szintű végzettség megszerzése. Az új többciklusú képzési rendszerben (alap-, mester- és doktori képzés)³⁵ javult a képzés minősége, s az eddiginél sokkal szerteágazóbb lehetőségek nyíltak meg a hallgatók előtt. A három, egymásra épülő képzési ciklusból álló képzési rendszer kevesebb bemenetet és benn több átmeneti lehetőséget teremtett, ezzel több időt adva a saját képességek felismerésére. Az alapfokozatot (BA) nyújtó első ciklus magas színvonalú szakmai ismereteket nyújt a végzés utáni elhelyezkedéshez, és egyúttal egy megfelelő elméleti alapot is a tanulmányok mesterképzésben történő néhány éves munkavégzést követő folytatásához, a mesterfokozat (MA) megszerzéséhez. A mesterképzés 4 féléves, és ennek szintén két kimenete van: a szakterületen történő elhelyezkedés, illetve a doktori képzés (PhD), amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel, és e képzési piramis csúcsát jelenti.

A Bv. Tanszék hallgatói nappali és levelező munkarendben hároméves alapképzési, valamint levelező munkarendben kétéves mesterképzési szakon folytatják jelenleg tanulmányaikat. Az új képzési rendszer a büntetés-végrehajtási szakirányon hallgatott tantárgyak mennyiségére és azok rendszerére is jelentős hatást gyakorolt. Az alapképzésen, nappali munkarendben részt vevő hallgatók óraszám­a több mint 1200 órával növekedett a hat félév során. A továbbiakban elmondható, hogy a klasszikus büntetés-végrehajtási szakterületeket támogató ismeretek belső aránya is jelentősen változott. Míg a régi rendszerben a joghoz és a biztonság­hoz köthető tantárgyak hegemoniája figyelhető meg, úgy az új tantárgyi struktúra a gyakorlati ismeretek terén eredményezett növekedést. E mellett jelentős változást mutat a klasszikusan humán értékekkel bíró tantárgyak terén is, amelyek arányaikat tekintve a duplájára nőttek. Újdonság még, hogy a képzésbe bekapcsolódó hallgatók több száz óranyi társ fegyveres szervhez kapcsolódó (rendőri, határrendészeti, katasztrófavédelmi, katonai, nemzetbiztonsági stb.) tudás birtokában szerzik majd meg diplomájukat.

³⁵ Ebben a rendszerben a hallgatók, oktatók és kutatók sokkal könnyebben utazhatnak és építhetnek nemzetközi kapcsolatokat, vagyis ez a rendszer biztosítja, hogy a közösségi állampolgárok bármelyik tagállamban akadálytalanul továbbtanulhassanak.

Az új képzési rendszer, természetesen új tárgyak – szám szerint 22 új tárgy – bevezetésével is járt, amellyel párhuzamosan több tárgyat is kivezettek.

1. ábra: A tantárgyi struktúra összehasonlítása. Forrás: a szerző szerkesztése

A reintegrációs tisztek jellemzőinek 2017-es vizsgálata³⁶ következtében újabb eredmények állnak rendelkezésünkre a felsőfokú végzettséghez kapcsolódóan. A vizsgált időszakban az aktív tiszti állomány 16%-a (362 fő) a Bv. Tanszéken szerezte diplomáját, amely az 1987-es vizsgálat eredményeihez képest a felére csökkent. Míg ugyanez a vizsgálat 20%-os nevelési szakterületen történő elhelyezkedésről ír, jelenleg a reintegrációs tisztek 16%-a (56 fő) szerezte diplomáját a felsőfokú büntetés-végrehajtási képzésben. Az eredmények tükrében elmondható, hogy a tiszteket, így a reintegrációs tisztek állományát jellemzően a külső diplomával rendelkezők alkotják, ebből következik, hogy képzésükért (szakképzésükért) az Oktatási Központ felel. A reintegrációs szakterületen elhelyezkedő büntetés-végrehajtási szakirányról érkezett hallgatók alacsony arányának okait a képzés tantárgyi rendszerében (jog, biztonság, gyakorlat hegemoniája) és ehhez kapcsolódóan a kezdetektől meglévő biztonsági irányultságú megítélésében kereshetjük.

A Nemzeti Közszerződés Egység Rendészettudományi Kara az Egység Fenntartói Testületének határozata alapján 2015 szeptemberében kezdte meg a nappali munkarendes képzés esetében a 4 éves képzésre történő áttérés előkészítését. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának elvi támogatásával Tanszékünk is bekapcsolódott a négyéves képzés koncepciójának kidolgozásába. Az egyetemi oktatás egyik legfontosabb célja a szakmaspecifikus ismeretanyag átadása annak érdekében, hogy az elsajátított ismeretek biztos alapot teremtsenek a gyakorlatban jelentkező további elvárásoknak való megfelelésre, amelyek a hatályos jogszabályi környezet megfelelő interpretálásával valósulnak meg.

³⁶ „A reintegrációs tisztszemélyek oktatásának, képzésének fejlesztése az eredményes fogvatartotti reintegráció érdekében” című Ludovika Kiemelt Kutatóműhely eredményeit felhasználva. Adatszolgáltatás ideje: 2017. 08. 13.

6. Következtetések

A felsőfokú tisztképzés az eltelt 45 év során bizonyította, hogy a folyamatos korszerűsítésre való igény eredményeként létrejött komplex tananyagrendszer kiegészülve a szerteágazó gyakorlati tudnivalókkal, elősegíti a pályaorientációt, erős kötődést alakít ki a büntetés-végrehajtási szakmához. Ennek ellenére a képzés pozitív megítélése nem tűnik elégségesnek ahhoz, hogy az 1980-as években meglévő pozícióját visszaszerezze, az áhított 30%-os arányt a tisztek képzésében újra teljesítse. A képzéssel szembeni elvárás továbbra is az általános tisztképzés, amely a szaktisztképzést nem támogatja. A jövőre vonatkozóan, a Rendészettudományi Kar a 4 éves képzés rendszeréhez való felzárkózás fejlesztési tervei között azonban már szerepel, hogy az utolsó képzési év lehetőséget nyújtana a két fő terület (biztonság és reintegráció) specializációhoz kötött különválására, ahol már nagyobb sikerrel megvalósulhatna a reintegrációs tisztek mélyebb elméleti, ugyanakkor gyakorlatorientált szakmai ismeretátadása.

A vizsgált időszak fejlődési ívét bemutatva látható, hogy a reintegrációs tisztek (korábban nevelők) szakmai tudása és felkészültsége kulcsfontosságú a napi feladatok végrehajtásában éppúgy, mint a hosszabb távon érvényesülő szervezeti küldetés kiteljesítésében. Igazoltnak látom, hogy ennek jelentőségét mindenkor felismerték a döntéshozók, és ehhez próbálták igazítani a képzések rendszerét. Végző soron hozzájárulva ahhoz a célkitűzéshez, amely napjainkban így fogalmazódik meg: „A büntetés-végrehajtási jog eszköz- és értékrendszere napjainkban nem uralja, hanem szolgálja az egyént éppúgy, mint a társadalmat.”³⁷

IRODALOMJEGYZÉK

- Forgács Judit: Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*, 31. (2012), 1. 63–72.
- Forgács Judit: Miért beteg a magyar büntetés-végrehajtási nevelés? *Börtönügyi Szemle*, 32. (2013), 2. 1–16.
- Lipták László: A személyi állomány szakmai képzése és a képzési rendszer korszerűsítésének irányai. *Börtönügyi Szemle*, 23. (2004), 3. 47–64.
- Lőrincz József: *A büntetés-végrehajtási szakismeretek felsőfokú oktatásának első húsz éve a Rendőrtiszti Főiskolán (1972–1992)*. Kézirat. 2001.
- Lőrincz József: Visszatekintés a személyi állomány felkészítésének múltjára. *Börtönügyi Szemle*, 30. (2011), 1. 53–57.
- NKE RTK Rendvédelmi szervező szakirányú továbbképzési szak Képzési és Kimeneti Követelmények (KKK). Elérhető: https://cmsadmin-pub.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/rszerv_sztvbk_kepzesi_pr.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 01. 21.)
- Pallo József: Omnia mutantur. A magyar börtönügy rövid kodifikációs historikuma. *Börtönügyi Szemle*, 33. (2014), 1. 23–31.
- Pallo József: *A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- Zakhar Tibor: Gondolatok a megújuló alapképzésről. *Börtönügyi Szemle*, 30. (2011), 1. 58–62.

³⁷ Pallo József: *A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. Ajánló.

Jogi források

- 150/2012. (VII. 6.) Korm. rendelet az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről
17/2019. (XI. 29.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szakmai oktatás és vizsgáztatás rendszeréről
1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
1/1996. (IK. 9.) IM határozat
1282/2010. (XII. 15.) Korm. határozat a rendvédelmi szervek egységes moduláris alapú képzési rendszerének kialakításához szükséges intézkedésekről

ABSTRACT

The Development Pattern of the Training of Reintegration Officers

Judit FORGÁCS

Trainings related to certain positions and statuses have a key role on the field of professional socialisation. Factors that are indispensable for a lawful conduct (such as professionalism, initiative, creativity, sense of responsibility, and self-reliance in decision-making) are grounded in individually effective trainings which facilitate the establishment (and deepening) of one's loyalty towards a given organisation. The qualitative factors of the training have an increased importance in the case of reintegration officers. In my study, I will examine the last decades of the training system before describing the current system.

Keywords: *reintegration officers, training system, Prison Service, prison*